

ASPECTE SEMASIOLOGICE ÎN TERMINOLOGIA MILITARĂ DIN LIMBA SÂRBĂ

Vasile DIACONESCU

The words or syntagmatic units, having a strict demarcated meaning within the military system and being used for expressing a notion which is specific to a certain field, can be considered military terms.

Military terminology of a people contains notions accumulated along the evolution of the military phenomenon, and is continuously under change.

Concerning the semantic evolution some military terms have suffered certain transformations within the Serb language; some words have achieved new meanings, preserving or losing the old ones. With these new semantic and stylistic nuances, many of the words which initially designated military and historical realities, have survived to the present day, with or without military meanings; the other ones became archaisms, toponyms or elements of the onomastic background, etc. Though, a great number of military terms preserved very well their original military meaning, which is why they are of great importance in unifying and settling the special terminology in the Serb language.

Like any other scientific language, the military language presents a powerful denotative character, but there are also terms or phrases with military character which have a certain connotative sense, which needs to be deciphered and adequately rendered. This is the case of drill namings and those for weaponry and military formations, where the translator has to identify the connotative meaning and transpose it in such a way, that it thoroughly satisfies the receiver's need for information.

In tight connection to the semantic evolution of the military terms in the Serb language also stays the problem of the transfer of some of these into the political, sport and economic area by means of a metaphorising process, which is an actual trend taking place at world level. The metaphoric using of military terminology in the upper mentioned domains confers an addition of plasticity and dynamism and draws attention to the text by strengthening the content of the word.

The presence of the elliptic sentences and of the "truncated" words within the military language, mostly showing up in case of military words of command, which implies the quick pronunciation of longer words and being accompanied by phenomena such as bounding words together while pronouncing them, phonologic accentuation, inflexion, syllables' lengthening (of vowels), breaks in pronunciation, etc., all these represent particularities which must be known, in order to understand their meaning and to transpose them accordingly into the target language.

Key-words: Serbian language, military terms, military terminology, military language, semantic evolution, elliptic sentences, "truncated" words, metaphoric using

1. Noțiunile de „termen militar” și „terminologie militară”

Prezentarea unor aspecte semasiologice privind terminologia militară, indiferent de limba căreia aceasta aparține, trebuie realizată, credem noi, pornind de la definirea noțiunilor de „termen” și „terminologie”, respectiv „termen militar” și „terminologie militară”.

Termenul reprezintă un cuvânt sau o îmbinare de cuvinte din fondul lexical al unei limbi, cu o anumită semnificație și cu un caracter specializat, folosit cu funcția sa principală într-un sistem terminologic oarecare. Spre deosebire de cuvintele lexicului comun, termenii au un sens lexical special foarte bine definit într-o arie de folosire la fel de bine definită¹. Ei aparțin astfel unui limbaj special, creat pentru exprimarea exactă a unor noțiuni speciale și pentru denumirea unor obiecte speciale. Din lexicul special fac parte cuvintele folosite și înțelese îndeosebi de reprezentanții unei științe sau ai unei profesii. Științele și profesiile își au termenii lor. Totalitatea termenilor unei științe sau ai unei profesii formează terminologia.

Ion Coteanu consideră că terminologia reprezintă totalitatea cuvintelor speciale de care se servesc știința, arta, cercetarea, profesiile, dar și un grup de cercetători². Există terminologie tehnică, lingvistică, filozofică, matematică, fizică, militară ș.a.m.d.

În ceea ce privește termenii militari, trebuie spus că aceștia se deosebesc de cuvintele limbajului comun, deoarece au o destinație precisă și un uz restrâns, circumscris limbajului militar. Spunem deci că termenul militar este un cuvânt, o îmbinare de cuvinte sau o expresie cu o accepție specifică domeniului militar, caracterizându-se prin unicitatea și exactitatea sensului. Cu alte cuvinte, toate cuvintele ori sintagmele, care au un sens strict delimitat în cadrul sistemului militar și servesc la exprimarea unei noțiuni specifice domeniului respectiv, pot fi considerate termeni militari. Utilizate în activitatea militară a unui popor de-a lungul evoluției acestuia, ele formează *terminologia militară* din limba poporului respectiv.

2. Evoluții semantice ale termenilor militari din limba sârbă

Terminologia militară conține noțiuni adunate pe parcursul dezvoltării istorice a domeniului din care face parte, fiind în permanentă schimbare datorită evoluției fenomenului militar și a factorilor de ordin militar, tehnico-științifici, politici, economici etc. Această schimbare s-a manifestat de-a lungul timpului nu numai la nivelul terminologiei militare, luată în ansamblu, dar și asupra laturii interne a cuvintelor care o alcătuiesc, respectiv asupra sensului lor.

În funcție de evoluția lor semantică, în cadrul terminologiei militare din limba sârbă distingem patru mari categorii de cuvinte:

- cuvinte care și-au păstrat vechea semnificație militară;

¹ M. Nistor, *Concepte terminologice*, „Romanoslavica”, XL, 2005, EUB, p. 93-99.

² I. Coteanu, *Terminologia tehnico-științifică. Aspecte. Probleme*, „Limba română”, XXXIX, 1990, 2, p.95, apud Nistor, *op.cit.*, p.96-97.

- cuvinte care au dobândit cu timpul și alte semnificații militare;
- cuvinte din limbajul uzual terminologizate;
- cuvinte din limbajul militar determinologizate.

Din **prima categorie** au rămas în terminologia militară actuală din limba sârbă cuvinte ca: *bacač* “aruncător”; *barut* “praf de pușcă”; *mač* “spadă”, *rat* “război”; *strela* “săgeată”; *štit* “scut”; *vod* “pluton”; *zastava* “drapel” etc. În ceea ce privește unii termeni, cum ar fi *mač*, *strela*, *štit* etc., care desemnează arme, mijloace de luptă sau alte noțiuni militare caracteristice unor etape mai vechi ale evoluției fenomenului militar, se impun câteva precizări. În mod obișnuit, era de așteptat ca aceștia să dispară din uz, la fel ca și obiectele sau noțiunile pe care le desemnau, însă ei au continuat să fie folosiți în limbajul militar, cu o frecvență mai redusă. Termenul *mač* “spadă”, de exemplu, se păstrează în denumirile unor ordine sau distincții militare, cum ar fi: *Orden Karađorđeve zvezde s mačevima* “Ordinul Steaua Karadorde cu Spade”. La fel, cuvintele *strela* “săgeată” și *štit* “scut” sunt utilizate în prezent pentru a desemna vechile arme albe utilizate în variante modernizate de membrii structurilor de cercetare-diversiune (dotate cu arbalete și săgeți performante) sau ai forțelor de ordine sau antiteroriste (dotate cu scuturi).

În **a doua categorie** de cuvinte – a celor care au dobândit și alte semnificații militare – se încadrează termeni ca:

nišan = 1. țintă. 2. înălțător (la armă), foiața înălțătorului;

karaula = 1. caraulă, turn de pază, turn de observație, foisor de pază. 2. pază, gardă, strajă; santinelă, om care face de pază, caraulaș. 3. pichet de grăniceri;

pancir = 1. platoșă, zale, cuirasă; vestă anti-glonț. 2. (cu valoare atributivă) cu platoșă, cu zale; *pancir košulja* cămașă cu zale, platoșă. 3. blindaj (la o navă de război). 5. tren blindat;

strelac = 1. arcaș, trăgător cu arcul (arbaleta). 2. militar pușcaș, infanterist dotat cu o armă ușoară de foc;

Observăm din exemplele prezentate că, în majoritatea cazurilor, sensurile multiple ale aceluiași termen sunt apropiate, derivând din sensul primar.

Cuvintele terminologizate, care formează **a treia categorie** enunțată mai sus, sunt luate din limbajul uzual pentru a exprima noțiuni din domeniul militar. Întrebuințate independent (în calitate de cuvinte-termen) ori în cadrul unor termeni compuși sau al unor frazeologisme, aceste cuvinte au un rol important în îmbogățirea lexicului militar. Prezentăm în continuare câteva exemple:

Cuvântul și semnificațiile sale în limbajul uzual	Termenul militar, format cu ajutorul cuvântului luat din limbajul uzual, și semnificațiile sale
<i>hladan</i> , -dna, -dno = rece	<i>hladni rat</i> = război rece; <i>hladno oružje</i> = armă albă.

<p><i>veza</i> = 1. legătură. 2. conexiune. 3. relație, raport. 4. (tehn.) legătură, cuplaj, comunicație.</p>	<p><i>žične veze</i> = legături fir (telefonice, telegrafice etc.); <i>puk veze</i> = regiment de transmisiuni; <i>stanica veze</i> = stație radio; <i>izviđačke jedinice u vezi</i> = (sub)unități de cercetare radio.</p>
<p><i>znak</i> = 1. semn. 2. semnal, alarmă, semn. 3. indiciu, dovadă.</p>	<p><i>konvencionalni taktički znak</i> = semn tactic convențional; <i>pozivni znak</i> (radio stanice) = indicativ radio (al stației radio).</p>
<p><i>zavesa</i> = 1. perdea, stor. 2. cortină.</p>	<p><i>dimna zavesa</i> = perdea de fum; <i>vatrena zavesa</i> = val de foc.</p>

Remarcăm că, prin trecerea din limbajul uzual în cel militar (de specialitate), cuvintele terminologizate dobândesc semnificații suplimentare, diferite, mai mult sau mai puțin, de cele avute inițial.

A patra categorie – cea a cuvintelor din limbajul militar determinologizate – este reprezentată de termenii militari intrați în sfera limbajului uzual. În urma trecerii din sistemul terminologic militar în uzul comun, o parte din ei au dobândit semnificații noi, astfel că la semnificația lor militară se mai apelează numai când sunt utilizați ca arhaisme.

În prezent, asemenea termeni se folosesc cu semnificații care nu au acoperire militară. Exemple:

- *barjak* “steag, stindard, drapel” > (reg.) “stegar la nuntă”. În acest caz, semnificația termenului a evoluat astfel încât acesta nu mai semnifică obiectul, ci agentul unei acțiuni;

- *delija* “1. soldat în trupele de elită ale cavaleriei turcești; soldat turc. 2. străjer turc” > “1. (reg.) persoană sănătoasă, bine făcută, robustă, chipeșă, arătoasă. 2. (fig.) erou, viteaz”;

- *mundir* “tunică militară” > (reg.) “coajă”. În satele situate de-a lungul fostei granițe militare este foarte populară expresia “Krompir u mundir” (“Cartof în mundir”), cu semnificația “cartof fiert fără a fi decojit”¹;

- *vojvoda* “1. comandant, căpetenie de oști, voievod. 2. adjunctul comandantului suprem. 3. guvernator, voievod. 4. duce. 5. mareșal; feldmareșal” > (folc., reg.) “cavaler de onoare, naș, tarisfat, staroste (la o nuntă)” etc.

Au fost supuși determinologizării și termenii militari intrați în onomastică și toponimie:

antroponimice: *Barjaktarević* < *barjaktar* “stegar” < sb. *barjak/bajrak* (< tc. *bayrak*);

¹ I. Jerković, *Neke nemačke reči iz nekadašnje Vojne granice*, în „Naš jezik”, serie nouă, cartea a IV-a, caietele 3-4, Academia Sârbă de Științe și Arte, Institutul de limba sârbocroată, Belgrad, 1952, p. 123-125..

Jurišić < *juriš* “atac, asalt” (< tc. *yürüyüş*);
Katanić < *katana* “1. cavalerist, husar. 2. soldat, catană” (< magh. *katona*);
Oklobdžija < *oklopdžija* “ostaș în zale” < *oklop* “armură, cuirasă”;
Šlemović (sb. *šlem* “cască” < germ. *Helm*);

toponimice¹: *Jatagan-mala* < *jatagan* (< tc. *yatagan* “iatagan”) + *mála/mâla* (< tc. *mahala* “1. mahala; cartier. 2. uliță”);
Kalemegdan < tc. *kali* “fortificat” + tc. *meşdan* “câmp, spațiu întins”;
Kula < *kula* “1. turn de observare, foișor. 2. castel fortificat” (< tc. *kule*);
Topčider < tc. *topçu* “tunar” + tc. *dâr* “domiciliu, casă”;

Transformându-se în antroponimice și toponimice, termenii militari respectivi și-au schimbat semnificația păstrându-și forma sau modificând-o prin sufixare. Ei au contribuit astfel la îmbogățirea fondului antroponimic și toponimic din limba sârbă reprezentând, totodată, elemente importante care reflectă anumite momente din viața poporului sârb – istorice, sociale, militare, politice etc. – și care pot contribui la elucidarea unor probleme de lingvistică generală (teoria semnului lingvistic, lexicologie, semasiologie, onomasiologie), de istoria limbii, dialectologie, etimologie etc.

3. Conotația cuvintelor care evocă unul sau mai multe atribute ale referentului

Cuvântul simplu, cuvântul compus, metafora, comparația sau asocierea și alte figuri de stil evocă unul sau mai multe atribute ale referentului². În terminologia militară aceste atribute sunt încifrate în denumiri date exercițiilor militare, anumitor formațiuni de luptă, armamentelor și tehnicii de luptă. Este vorba în acest caz despre o categorie aparte de termeni militari, ce conține atât cuvinte vechi păstrate în limbajul militar actual, cât și cuvinte terminologizate.

Termenul *strela* “săgeată” se regăsește, astfel, în denumirea unor arme moderne din dotarea armatei sârbe (racheta sol-aer *Strela* “Săgeata”, pușca cu lunetă *Crna strela* „Săgeata Neagră” etc.) sugerând, prin semnificația și, mai ales, prin simbolistica lor, caracteristicile de bază ale armei respective. Denumirea *Crna strela* “Săgeata Neagră”,

¹ Cf. Dorin Gămulescu, Mirco Jivković, *Dicționar sârbocroat-român (Srpskohrvatsko-rumunski rečnik)*, București, Pančevo, Ed. Științifică, Novinsko preduzeće „Libertatea”, 1970; Mile Tomić, *Dicționar sârb-român*, vol. I-III, Timișoara, Uniunea Sârbilor din România, 1998-1999; *Rečnik hrvatskoga ili srpskoga jezika (na svijet izdaje)*, vol. 1-97, Jugoslovenska Akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, svesci 1-97, 1880-1976; *Rečnik srpskohrvatskog književnog i narodnog jezika*, Srpska Akademija nauka i umjetnosti, Belgrad, Institut za srpskohrvatski jezik, vol. 1-13, 1959-1988; *Harta rutieră a Iugoslaviei* (“Jugoslavia – autokarta”), Institutul pentru geodezie și fotogrammetrie, Ljubljana, 1985.

² Leon Levițchi, *Limba engleză – Manualul traducătorului*, București, Ed. Teora, 1994, p.115.

evocă, de exemplu, viteza, precizia, puterea de penetrare a glonțului tras din respectiva pușcă cu bătaie lungă (sugerată de substantivul *săgeata*) și eficacitatea armei „aducătoare de moarte” (sugerată de adjectivul *neagră*). O altă armă de producție sârbească – aruncătorul de grenade antitanc „Bumbar” (bondar) – are o denumire ce sugerează „înțepătura” letală făcută în blindajul tancului cu ajutorul ei, prin asociere cu înțepătura insectei cu același nume. De asemenea, avioane militare din dotarea armatei sârbe – „Ora” (vulturul) și „Galeb” (pescărușul) – poartă denumiri care ne trimit cu gândul la trăsăturile păsărilor respective: viteză, altitudine de zbor, capacitate de atac asupra țintei (prăzii) etc., la fel cum denumirea „Kobre” (cobrele) dată unei subunități de forțe speciale sârbe evocă rapiditatea și eficacitatea cu care acționează membrii acesteia în timpul misiunilor specifice, prin asociere cu atacul unei cobre. În mod asemănător, pentru denumirea unor exerciții militare au fost folosite cuvinte ca *Štit* “scut, pavăză” ori „Skok” „salt înainte”, făcându-se apel la semnificația și simbolistica acestora cu intenția de a sugera capacitatea de apărare și, respectiv, de ripostă (trecere la contraatac) a formațiunilor de luptă participante în cadrul lor.

Redarea adecvată în limba-țintă a unor asemenea denumiri conotative poate întâmpina dificultăți atunci când este vorba despre termeni polisemantici și/sau omonimici. Un exemplu în acest sens ar putea fi denumirea exercițiului antiterorist „Plavi put 2004” desfășurat în comun de armatele sârbă și română în anul 2004. Dacă în mesaj s-ar spune numai că “Srpske i rumunske specijalne snage su završile vojnu vežbu «Plavi put 2004»”, traducătorul român care nu deține alte date privind acest exercițiu ar fi pus în fața unei situații dificile încercând să redea în limba română denumirea lui, cu atât mai mult cu cât cele două cuvinte ale sintagmei respective au semnificații multiple:

- *plav* (adj.) 1. albastru. 2. albastru deschis, bleu, azuriu. 3. vânat, albastru-închis, bleumarin. 4. blond.

- *put* (subst. masc.) 1. drum, cale, șosea. 2. linie, traseu, rută, cale. 3. (loc de) trecere. 4. cale de acces. 5. linie ferată. 6. (*de obicei la pl., anat.*) căi. 7. călătorie, voiaj, drum. 8. direcție, cale, itinerar. 9. cale de dezvoltare, cale evolutivă. 10. (*fig.*) cale, procedeu, metodă, modalitate, mijloc, mod de rezolvare. 11. fază, etapă de dezvoltare. 12. durată, durabilitate; rezistență; viață. 13. (*cu valoare prepozițională*) prin, pe calea; cu ajutorul, prin intermediul.

- *put* (subst. fem.) 1. piele (umană). 2. ten. 3. carne pe corpul uman; trup, corp (omenesc). 4. lascivitate. 5. sentiment, simțământ, simț.

- *put* (prep.) spre, în direcția, la, către.

- *put* (adv.) 1. oară, dată; *zadnji* ~ ultima oară; *ovaj* ~ de această dată. 2. ori; *malo puta* de puține ori; 3. (*cu numerale cardinale de la 1 la 4*) ori; *dvaput* de două ori. 4. ori (*în exprimarea operației matematice de înmulțire fiind înlocuit prin x sau •*) 2 x 4 sau 2 • 4 doi ori patru.

Fără cunoașterea unor indicii suficiente privind desfășurarea exercițiului, traducătorul ar putea crea o serie de variante mai mult sau mai puțin corecte din punct de vedere al semnificației și al conotației: *Forțele speciale sârbe și române au încheiat exercițiul „Drum albastru 2004”/ „Calea albastră 2004”/ „Șoseaua albastră 2004”/*

„Linia albastră 2004”/ „Traseul albastru 2004”/ „Ruta albastră 2004”/ „Trecere albastră 2004” etc.. Refuzăm să credem că s-ar putea ajunge și la variante ca: *Ten blond 2004*, *Piele vânătă 2004*, *Corp vânăt 2004* etc., având în vedere semnificațiile multiple ale celor doi termeni, prezentate mai sus.

Printr-o documentare prealabilă sau prin citirea întregului text din care face parte mesajul, pe lângă informația privind denumirea și perioada desfășurării exercițiului – anul 2004 (reieșită din denumirea exercițiului), traducătorul poate afla date referitoare la locul de desfășurare, participanți, scopul, scenariul acestuia etc. Știind că exercițiul a avut la Dunăre, traducătorul român ar înlătura imediat din opțiuni variante ca: *Drum albastru 2004*, *Șoseaua albastră 2004*, *Ten blond 2004*, *Piele vânătă 2004*, *Corp vânăt 2004* etc., care nu pot fi asociate semantic cu comunicația fluvială, optând pentru *Calea albastră 2004*, *Ruta albastră 2004*, *Traseul albastru 2004*, *Trecere albastră 2004*, sau, de ce nu, pentru varianta „înrădăcinată” în memoria multora dintre români – *Magistrala albastră* (numele unui cântec difuzat frecvent pe posturile de radio și televiziune naționale, în urmă cu aproximativ 15-20 de ani). În plus, scenariul exercițiului, vizând anihilarea în comun a unui atac terorist asupra hidrocentralei de la Porțile de Fier I, l-ar determina pe traducător să înlătore din posibilele variante rămase pe cele considerate a fi mai îndepărtate de „subiect”, și anume: *Magistrala albastră*, *Ruta albastră 2004*, *Traseul albastru 2004* și *Trecere albastră 2004*. Aceste variante ar fi putut fi adecvate unui alt scenariu de luptă antiteroristă, cum ar fi, de exemplu, unul referitor la anihilarea unei rețele de traficanți de armament, materiale nucleare, droguri etc. care ar tranzita teritoriile celor două state pe Dunăre (considerată astfel „magistrală”, „rută”, „traseu” sau „trecere”).

În legătură cu încifrarea conotației în denumirile exercițiilor militare, dorim să prezentăm un caz întâlnit într-un articol de pe Internet, din presa sârbă, în care autorul, referindu-se la un exercițiu militar al NATO – *Dragon Hammer*, traduce denumirea acestuia prin *Zmajev čekić* (*Ciocanul Dragonului*):

10 rogova se mogu pronaći grafički kao «izrasline» na obrisima granice sjeverne Italije [...], ali i simbolički (rog = moć, sila - po simboličari Svetog Pisma) kao 10 silnih zemalja učesnica vojnih manevara koji su održani na Jadranu u prvoj polovini 1992. čiji je naziv bio „Zmajev čekić” („Dragon Hammer”). Cilj tih manevara bio je da se impresionira i zaplaši živalj ovog područja, u prvom redu Srbi i tada još postojeća JNA (Jugoslovenska narodna armija) koja je intervenisala protiv otcjepljenih republika¹.

Cele 10 cornuri se pot identifica grafic ca „excescențe” pe conturul graniței de nord a Italiei [...], dar și simbolic (corn = putere, forță – conform simbolisticii Sfintei Scripturi) ca cele 10 țări puternice participante la manevrele militare desfășurate în M. Adriatică la jumătatea

¹ *Proročanstvo – O ratu u Bosni, Republici Srpskoj i Srbiji* (Prorocire – Despre războiul din Bosnia, Republica Srpska și Serbia), „Duhovna izgradnja – Stranica o duhovnosti”, ediție electronică (www.duhovnaizgradnja.com/stranice/tekstovi/prorocanstva/12pogl.htm).

anului 1992, a căror denumire a fost „Dragon Hammer” („Lovitura Dragonului”). Scopul acestor manevre a fost de a impresiona și intimida populația acestei regiuni, în primul rând pe sârbi și JNA (Armata Populară Iugoslavă), existentă încă pe atunci, care a intervenit împotriva republicilor secesioniste.”

Remarcăm că traducătorul sârb a optat în acest caz pentru traducerea literală a numelui de cod al exercițiului menționat, procedeu cu care suntem de acord numai în situația în care în limba sârbă cuvântul *čekić* „ciocan” ar avea aceeași conotație – „lovitură”, pe care o are, de altfel, și termenul englezesc *hammer* „ciocan”¹. În caz contrar, ar fi trebuit ca traducătorul să păstreze denumirea originală (englezească) a exercițiului – *Dragon Hammer*, prezentând în paranteză varianta „descifrată” a acesteia – *Zmajev udarac* „Lovitura Dragonului” pentru a evidenția ceea ce au dorit, de fapt, și planificatorii scenariului exercițiului NATO respectiv, când i-au dat această denumire. Atunci când au stabilit denumirea exercițiului, aceștia s-au gândit în primul rând la scenariu, care prevedea o „lovitură” dură, sporită de forța și hotărârea celui care întreprinde această acțiune (dragonul), sugerând astfel puterea atacului sau ripostei date „adversarului” de către forțele participante la exercițiu.

Ne interesează însă modul în care această denumire trebuie tradusă din limba sârbă în limba română, considerând că traducătorul român nu are la dispoziție și varianta englezească, care i-ar facilita, prin comparație, descifrarea conotației și identificarea unui echivalent românesc adecvat și pentru care ar trebui să se opteze dacă este vorba despre un exercițiu militar internațional.

Într-o astfel de situație, traducătorul este pus în situația de a se concentra asupra găsirii de echivalențe formale care să „păstreze” sensul semantic al textului independent de context, în dauna valorii comunicative furnizate de acesta și posibilitatea de a găsi echivalențe funcționale care să „păstreze” valoarea comunicativă pe care o dă contextul, în dauna sensului semantic independent de context. Altfel spus, traducătorul trebuie să aleagă între echivalențele la nivelul cuvintelor (a traduce cuvânt cu cuvânt – traducere literală) și echivalențele la nivelul înțelesului (traducere liberă)².

Optând pentru prima variantă și redând în limba română denumirea exercițiului respectiv prin *Ciocanul Dragonului*, traducătorul ar putea fi apostrofat pentru „urâtenia” unei traduceri „loiale”; dacă va alege a doua variantă – *Lovitura Dragonului*, ar putea fi criticat pentru lipsa de „acuratețe” a unei traduceri „frumoase”³. Precizăm însă că, în cazul textelor cu caracter militar, ceea ce este important este motivul, scopul pentru care se realizează traducerea, și mai puțin trăsăturile caracteristice ale textului respectiv. De aceea, apreciem că este de preferat a se opta pentru varianta care să satisfacă cel mai bine nevoia de informare a receptorului, și anume cea de-a doua variantă („Lovitura

¹ Cf. Leon Levițchi, *Dicționar englez-român*, Ed. 100+1 GRAMAR, București, 2002, s.v. *hammer*.

² Roger T. Bell, *Teoria și practica traducerii*, București, Ed. POLIROM, 2000, p. 25.

³ *Idem*.

Dragonului”), care să fie redată în paranteză după denumirea sârbească a exercițiului respectiv – *Zmajev čekić*.

Subliniem aici că o trăsătură de bază a traducerilor militare este *acceptabilitatea* (având în centru receptorul), respectiv capacitatea lor de a fi acceptate ca atare pentru a putea fi utilizate în procesul interactiv al comunicării. Această trăsătură se află în relație de reciprocitate cu o alta – *intenționalitatea* (având în centru emițătorul), care impune traducătorului să-și creeze produsul în mod intenționat, cu un anumit scop (acela de a oferi sau de a cere informații, bunuri, servicii etc.) pe care receptorul trebuie să îl recunoască și să îl accepte ca atare¹.

4. Semnificația metaforică a termenilor militari

Limbajul militar, ca orice limbaj științific, este diferit de cel artistic care are datoria de a zugrăvi nu obiectul ci efectul pe care îl produce. Lingviștii au sesizat, însă, ca fenomen generalizat pe mapamond funcționalizarea politică, sportivă dar și economică a metaforicii militare², ceea ce a dus la utilizarea tot mai frecventă a lexicului militar mai ales în domeniul politic unde este folosit pentru forța sa de expresie.

Termeni și expresii din domeniul militar sunt folosiți în discursul politic, sportiv și economic cu intenția de a conferi relatării un plus de plasticitate, de a o dinamiza și de a atrage atenția asupra textului printr-o potențare a conținutului cuvântului. Exemplificăm astfel:

a) Pentru domeniul politic:

a.1. Premijer Srbije Vojislav Koštunica izjavio je da će vladajuća koalicija razmotriti pitanje zajedničkog predsedničkog kandidata (*Dnevnik*, www.dnevnik.co.yu, 03.04.2004)/ Premierul Serbiei, Vojislav Koštunica, a declarat că problema candidatului comun la alegerile prezidențiale va fi analizată de către coaliția de guvernământ

a.2. Sledeću vladu će verovatno formirati tri političke snage (*Southeast European Times*, www.setimes.com, 03.11.2003)/ (Cele) Trei forțe politice vor forma probabil viitorul guvern

b) În domeniul economic:

b.1. Srbiji nedostaje snažna privredna strategija (*Danas*, www.danas.co.yu, 23.08.2004)/ Serbiei îi lipsește o strategie economică puternică

¹ Cf. Bell, *op. cit.*, p. 183.

² Mirela Ioniță, *Despre folosirea limbajului militar în politică*, „Spirit militar modern”, nr. 2, 1998, p. 17.

b.2. Kosovo pokreće novu *kampanju* privatizacije (*Southeast European Times*, www.setimes.com, 01.12.2005)/ Kosovo lansează o nouă *campanie* de privatizare

b.3. Nemačko udruženje *Linuks Tag* [...] krenulo je u pravni *protivnapad* na grupu SCO. (*Danas*, www.danas.co.yu, 23.07.2003)/ Asociația germană *Linux Tag* [...] a trecut la *contraofensivă* juridică împotriva grupului SCO.

b.4. Ministar odbrane Boris Tadić izjavio je u ponedeljak da su državnoj zajednici Srbija i Crna Gora potrebni *strateški* partneri iz sveta u oblasti vojne industrije (*Beta*, www.beta.co.yu, 01.12.2003)/ Ministrul apărării, Boris Tadić, a declarat luni că uniunea de state Serbia și Muntenegru are nevoie de parteneri *strategici* din lume în domeniul industriei militare

c) În domeniul sportiv:

c.1. *Napadači* su im veoma *eksplozivni* i imaju odličnu tehniku. Kovalchuk, Yashin, Afinogenov, Kovalev, Ovechkin su rodjeni *strelci*. Nezaustavljivi su i svaka *odbrambena linija* će imati velike probleme sa ovim momcima.

Sa druge strane, Slovaci imaju bolje golmane, ali je *odbrana* Slovaka njihova najslabija karika. [...] Mogu reći samo reči hvale za slovački *napad*, ali mi Rusi deluju mnogo jače kao celina! (www.betadviceforum.net, 02.05.2005)/ Atacanții lor sunt foarte explozivi și au o tehnică deosebită. Kovalchuk, Yashin, Afinogenov, Kovalev, Ovechkin sunt *trăgători* înnașcuți. Sunt de neoprit și orice *linie de apărare* va avea probleme mari cu acești băieți.

Pe de altă parte, slovacii au portari mai buni, dar *apărarea* este cea mai slabă verigă a lor. [...] Pot spune numai cuvinte de laudă despre *atacul* slovac, dar, după mine, rușii acționează mult mai puternic per ansamblu!

c.2. U potpuno neravnopravnom meču Mornar je *pružao otpor* samo u uvodnoj četvrtini (B92, www.b92.net, 15.04.2006)/ Într-un meci total inegal, echipa „Mornar” (Marinarul) a *opus rezistență* numai în primul sfert

c.3. Kjevo i Lacio *su nastavili borbu* za Kup UEFA novim *pobedama* (B92, www.b92.net, 15.04.2006)/ Chievo și Lazio *au continuat lupta* pentru Cupa UEFA cu noi *victorii*.

c.4. Čelsi je potpuno *ugušio protivnika*. Gosti su imali samo dva pokušaja da *ugroze* gol *protivnika*, a u prvom [...] Lampard i Krespo *izbacili* su kompletnu *odbranu* Boltona (B92, www.b92.net, 15.04.2006)/ Chelsea și-a *sufocat* complet *adversarul*. Oaspeții au avut numai două *tentative* de a amenința poarta adversarului, iar în prima [...] Lampard și Crespo au sfârșit complet *apărarea* echipei Bolton.

Prin utilizarea unor termeni ca *vladajuća koalicija* (coaliția de guvernământ), *političke snage* (forțe politice), *strateški partneri* (parteneri strategici), *odbrambena linija* (linia de apărare) etc. se promovează ideea de efective uniformizate și organizate

riguros, angajate în acțiuni comune în scopul obținerii victoriei ori succesului propriu, respectiv al înfrângerii adversarului politic sau economic. Totodată, termeni ca *privredna strategija* (strategia economică), *kampanja privatizacije* (campania de privatizare), *pravni protivnapad* (contraofensivă juridică), *napad* (atacul), *odbrana* (apărarea) etc. încearcă să dea senzația de organizare la un nivel superior și să creeze iluzia unui câmp de luptă pe care evoluează forțele politice, economice sau sportive. Acțiunile întreprinse de aceste forțe sunt dinamizate prin utilizarea unor sintagme ca: *nastaviti borbu* (a continua lupta), *izbaciti odbranu* (a sfărâma apărarea), *pružiti otpor* (a opune rezistență), *ugušiti protivnika* (a sufoca adversarul) etc. Asemenea sintagme provenite din vocabularul de instrucție tactică parafrazează în parte autoritatea limbajului de comandă, în intenția de a dinamiza stilul.

Preluarea termenilor militari în cele trei domenii amintite se realizează prin intermediul unui proces de metaforizare, ce conferă termenilor respectivi conotații diverse. Între autor și cititor se creează o complicitate bazată pe apelul la un cod comun.

Pătrunderea limbajului militar și a termenilor specifici în domenii extramilitare a fost pusă de unii sociologi pe seama obligativității serviciului militar¹. Apreciem însă că și în continuare, în pofida renunțării la această obligativitate de către armata sârbă, utilizarea metaforică a termenilor militari în domenii diferite celui militar va fi un fenomen cel puțin la fel de manifest.

5. Semnificația termenilor militari – propoziții eliptice

Terminologia militară operează cu o serie de termeni care, individual sau în sintagme, stau la baza unor propoziții eliptice. În astfel de cazuri, semnificația dobândită de termenii respectivi diferă de semnificația lor de bază, iar ea nu poate fi percepută decât dacă se identifică fenomenele lingvistice care au loc la nivelul propozițiilor eliptice pe care aceștia le constituie, cum ar fi: absența subiectelor, predicatelor, complementelor directe, trunchierea și unirea cuvintelor în rostire, accentuarea fonologică, intonația, lungirea silabelor (a vocalelor), pauza în rostire etc.

Exprimarea eliptică reprezintă o caracteristică a limbajului militar, întâlnindu-se mai ales în formularea comenzilor militare. Comanda în armată reprezintă o exprimare a voinței și deciziei comandantului (superiorului), materializată cu ajutorul unor formule și expresii precise, clare și scurte, adeseori stabilite prin regulamentele militare, cu scopul executării diverselor mișcări, deplasări sau acțiuni ale militarilor sau formațiunilor din care aceștia fac parte și al întrebuintării armamentului și echipamentului militar în mod rapid, oportun și eficace. Prezentăm în continuare câteva astfel de comenzi militare – propoziții eliptice²:

¹ Ioniță, *op. cit.*, p. 17.

² Pentru exemplele prezentate aici, vezi: Mihailo Stevanović, *Rečenice bez razvijjenih glavnih delova*, „Naš jezik”, serie nouă, cartea a IX-a, caietele 1-2, Academia Sârbă de Științe, Institutul pentru limba sârbă, Belgrad, 1960, p.14-22; Živojin Stanojčić, *Jedna vrsta nepotpunih rečenica*

- *U vrstu! Alinierea!*
- *Ravnaj se! V-aliniați!*
- *Mirno! Drepti!*
- *Pozdrav na desno (na levo)! Pentru onor spre dreapta (stânga)!*
- *Na mestu voljno! Pe loc repaus!*
- *Voljno! Rupeți rândurile!*
- *Napolje! Afară, fuga, marș!*
- *Lozinka! Parola!*
- *Odziv! Răspunsul (la parolă)!*
- *K nozi! La picior arm'!*
- *K oružu! La arme!*
- *Na oruže! Luați armele!*
- *U strelce! În lanț de trăgători!*
- *Na gotovs! Încărcați! /Armați!*

Majoritatea acestor comenzi sunt reprezentate de propoziții eliptice a căror structură este suficientă unui militar pentru a-i asigura înțelegerea întregului conținut.

Comenzile militare – propoziții eliptice au anumite trăsături funcționale: în ele se manifestă nevoia de economie în rostire. Omiterea unor elemente care se subînțeleg sau care nu sunt absolut necesare pentru înțelesul comunicării se economisește timp și efort – element important în situațiile de luptă și instrucție, în care este nevoie ca receptorilor (subordonaților) să le fie transmise informațiile necesare cât mai rapid și mai ușor.

Exprimarea eliptică se caracterizează prin comprimarea, respectiv reducerea comunicării la elementele strict necesare. Această comunicare asigură impresionabilitate, expresivitate și convingere. Pe de altă parte, prin această exprimare comprimată se pot obține efectele funcționale scontate bazate pe un ritm rapid, alert: vitalitate, dinamism, hotărâre, sincronizare etc. Adăugăm faptul că, în obținerea acestor efecte, un rol semnificativ îl au, mai ales, intonația, pauzele și ritmul care însoțesc rostirea unei astfel de propoziții eliptice.

În exemple: *Pucaj! / Pali! (Foc!)* și *U strelce! (În lanț de trăgători!)* se exprimă câte o comandă, respectiv: *Pucaj! / Pali!* semnifică *Deschide (Deschideți) focul!*, *Execută (Executați) foc!*, *Trage (Trageți)!*, în timp ce *U strelce!* Semnifică

kod savremenih pisaca, „Naš jezik”, serie nouă, cartea a X-a, caietele 1-2, Academia Sârbă de Științe, Institutul pentru limba sârbă, Belgrad, 1960, p.28-37; Radovanovitch, Obrenovitch [sic], *Conversațiuni româno-jugoslave cu gramatică – dicționar și expresiuni tehnice militare (Konverzacija jugoslovensko-rumunska sa gramatikom – rečnikom i vojničkim tehničkim izrazima)*, ediția I (I. izdanje), Tipografia Românească S.A. Ploești, 1937; Dorin Gămulescu, Mirco Jivković, *Dicționar sârbocroat-român (Srpskohrvatsko-rumunski rečnik/ SHRR)*, București, Pančevo, Ed. Științifică, Novinsko preduzeće „Libertatea”, 1970; Ranko Jovanović, Laza Atanacković, *Sistematski rečnik srpskohrvatskoga jezika (SR)*, Matica Srpska, 1980; DSR.

Desfășurați-vă în lanț de trăgători!, Formați dispozitivul de tragere în lanț! etc.¹
Remarcăm că intonația deține un rol major în marcarea propozițiilor eliptice (comenzilor) exemplificate, reprezentând totodată elementul principal care trimite la semnificație.

În funcție de raportul sintactic, considerat criteriu de bază, propozițiile eliptice din limba sârbă se împart în două grupe²:

- propoziții fără părți principale dezvoltate (*rečenice bez razvijenih glavnih delova*);

- enunțuri (*iskazi*) – formate dintr-un singur element.

Primele, ca și propozițiile complete, reprezintă unități sintactice în care raportul menționat există, în ele totdeauna punându-se în legătură două elemente (noțiuni) din care unul spune ceva despre celălalt, îl determină pentru un anumit timp. Acestea se deosebesc de propozițiile complete prin lipsa părților principale de propoziție, a elementelor principale ale sintagmelor predicative sau subiective, dar în ele „schema propoziției” este clară, fiind stabilită prin intermediul unui alt indiciu sintactic, cum ar fi intonația, situația de vorbire sau, în general, o situație care stabilește aceste părți³. Exemplificăm astfel: *Na oružje!, K oružju!, K nozi!, Na gotovs!, Pozdrav na desno (na levo)!, U strelce!* etc.

Celelalte reprezintă unități sintactice în care nu întâlnim și un raport sintactic, în ele neexistând o legătură între două elemente (noțiuni), dar și ele exprimă un gând, o dorință sau o decizie⁴: *Mirno!, Voljno!, Lozinka!, Odziv!* etc.

Așa cum reiese din exemplele prezentate, comenzile militare – propoziții eliptice pot fi constituite din:

a) formule – în cazul propozițiilor fără părți principale dezvoltate: *Pozdrav na desno (levo)!, Na mestu voljno!* etc.

b) diverse părți de vorbire – în cazul enunțurilor: *Lozinka!* (substantiv), *Pucaj!* (verb), *Mirno!* (adverb) etc.

Evidențiem că în timpul rostirii anumitor comenzi militare are loc apocopa anumitor elemente finale sau intermediare ale comenzii, astfel:

- *ravnaj's < ravnaj(te) s(e)* în *Na desno ravnaj's!*;

- *gotovs < gotov(o)s(t)* în *Na gotovs!* etc.

Acest fenomen de „trunchiere” a cuvintelor are loc, așa cum precizam anterior, în încercarea de realizare a unor comenzi cât mai scurte, mai comprimate și mai rapide, al căror scop nu este altul decât obținerea efectelor scontate: dinamism, sincronizare, hotărâre etc.

Astfel de fenomene care caracterizează comenzile militare constituie elemente de bază pentru înțelegerea semnificației acestora.

¹ Stevanović, *op.cit.*, p.14-20; Stanojčić, *op.cit.*, p.36-37.

² Stevanović, *op.cit.*, p. 14-15; Stanojčić, *op.cit.*, p.30.

³ Stanojčić, *op.cit.*, p.30-31; 37.

⁴ *Ibidem*, p. 30.

Bibliografie

Lucrări de gramatică, lexicologie, traductologie, stilistică și istorie a limbii

- Bell, T. Roger, *Teoria și practica traducerii*, Iași, Ed. Polirom, 2000
Gămulescu, Dorin, *Srpskohrvatski jezik*, București, E.U.B., 1975
Levițchi, Leon, *Limba engleză – Manualul traducătorului*, București, Teora, 1994
Lexic comun, lexic specializat [LCLS], sub coord. Angela Bidu-Vrânceanu, București, EUB, 2000
Vascenco, Victor, *Probleme de terminologie lingvistică*, București, Ed. Științifică și Enciclopedică, 1975

Studii lingvistice în periodice

- Ioniță, Mirela, *Despre folosirea limbajului militar în politică*, „Spirit militar modern”, nr. 2, 1998
Jerković, I., *Neke nemačke reči iz nekadašnje Vojne Granice*, „Naš jezik”, serie nouă, cartea a IV-a, caietele 3-4, Belgrad, Academia Sârbă de Științe și Arte, Institutul de limba sârbocroată, 1952
Miclău, Paul, *Dimensiunea semantică în limbaje specializate, Semantică și semiotică*, coord. Coteanu, Ion, Wald, Lucia, București, Ed. Științifică și Enciclopedică, 1981
Nistor, Mihai, *Concepte terminologice*, „Romanoslavica”, XL, 2005, EUB
Popović, Ljubomir, *Rečenice sa eliptičnim predikatom*, „Naš jezik”, nova serija, knjiga XVI, sveska 5, Belgrad, Srpska akademija nauka i umetnosti, Institut za srpskohrvatski jezik, 1967
Stanojčić, Živojin, *Jedna vrsta nepotpunih rečenica kod savremenih pisaca*, „Naš jezik”, nova serija, knjiga X, sveske 1-2, Belgrad, Srpska akademija nauka i umetnosti, Institut za srpskohrvatski jezik, 1960
Stevanović, Mihailo, *Rečenice bez razvijenih glavnih delova*, „Naš jezik”, serie nouă, cartea a IX-a, caietele 1-2, Belgrad, Academia Sârbă de Științe, Institutul pentru limba sârbă, 1960

Lucrări lexicografice

- Gămulescu, Dorin, Jivković, Mirco, *Dicționar sârbocroat-român*, București, Pančevo, Ed. Științifică, Novinsko preduzeće „Libertatea”, 1970
Jovanović, Ranko, Atanacković, Laza, *Sistematski rečnik srpskohrvatskoga jezika*, Matica Srpska, 1980
Levițchi, Ion, *Dicționar englez-român*, București, Ed. 100+1 GRAMAR, 2002
Radovanovitch, Obrenovitch [sic], *Conversațiuni româno-jugoslave cu gramatică – dicționar și expresiuni tehnice militare (Konverzacija jugoslovensko-rumunska sa gramatikom – rečnikom i vojničkim tehničkim izrazima)*, ediția I (I. izdanje), Tipografia Românească S.A. Ploești, 1937

Romanoslavica vol. XLVII nr.1

Rečnik srpskohrvatskog književnog i narodnog jezika, Srpska Akademija nauka i umjetnosti [SANU], Beograd, Institut za srpskohrvatski jezik, vol. 1-13, 1959-1988

Tomić, Mile, *Dicționar sârb-român*, vol. I-III, Timișoara, Uniunea Sârbilor din România, 1998-1999

Vojna enciklopedija, drugo izdanje, vol. I-XI, Beograd, Izdanje redakcije vojne enciklopedije, 1970

Lucrări generale

Proročanstvo - O ratu u Bosni, Republici Srpskoj i Srbiji, „Duhovna izgradnja”, ediție electronică ([www.duhovnaizgradnja.com /stranice/tekstovi/prorocanstva/12pogl.htm](http://www.duhovnaizgradnja.com/stranice/tekstovi/prorocanstva/12pogl.htm)).